

AZ UGOR ALAPNYELV MORFOLÓGIÁJÁRÓL I.

TÖVEK ÉS KÉPZŐK

OSZKÓ BEATRIX

Az ugor alapnyelv (PUg.) kifejezés a három ugor nyelv: a magyar, a vogul és az osztják közös őst jelent. Jellemző vonásainak számbavételét, bemutatását valamint a vonatkozó szakirodalomban található ellentétes nézetek (melyek némelyike a PUg. létét sem fogadja el) összegyűjtését Honti László végezte el (Honti 1997). Az ugor alapnyelv bemutatásához az említett dolgozathoz idézek, de témaválasztásomnak megfelelően csak azokat a részeket, amelyek a morfológia területét érintik. Helyenként csak utalok a tanulmányra, vagy kiegészítem a magyar nyelvtörténetnek erre a területre vonatkozó megállapításaival, ill. a megjelenés után napvilágot látott eredményekkel.

„A névszók tövégi vokálisai mind a három ugor nyelvben lekoptak, ez azonban Gulyával ellentétben (1974: 53) nem lehet ugor kori, hiszen mind a magyar, mind a vogul nyelvemlékek arról tanúskodnak, hogy már e nyelvek külön életében történt meg e magánhangzók eltűnése.” (Honti 1997: 11)

A legújabb kutatások eredményei azt mutatják, hogy a tövégi vokálisok az obi-ugor alapnyelvben, a korszak végére teljes egészében lekoptak. Amennyiben tömorfémazáró helyzetben mégis magánhangzót találunk, az valamilyen képző funkcióját töltötte be (Bakró-Nagy Marianne szíves szóbeli közlése). Ezzel a megállapítással cseng egybe Honti Lászlóé is: „Ich bin der Meinung, in der obugrischen Grundsprache kann es bei manchen Nomina im absoluten Wortauslaut einen Vokal, wahrscheinlich ein Bildungsuffix, ...” (Honti 1982: 94).

„10. Az adverbiumokban és névutókban található *l* ablativusrag kétségtelenül ugor kori (Liimola 1963: 167) (...) pl. m. *alól*, *közül*, vog. *kotal*, *χotal* ‘honnan’, osztj. *talta* ‘innen’.” (i. m. 14)

A határozói igenevek képzőiről a TörtGramm már az újabb, ezen elemek ugor kori eredetére utaló magyarázatot fogadja el, ti. hogy mindhárom nyelv igeneveinek képzője magyarázható egy közös *m* elemből, a régebbi felfogást – miszerint ezek a morfémák önálló magyar nyelvi fejlemények – is megemlíti (TörtGramm 1: 344).

„12. Egy *nä*- ‘Nahe, Seite’ jelentésű, uráli eredetű alapszóból (l. Liimola 1963: 121; MSzFE 1978: 470–1) az ugor alapnyelv korában egy ragcsalád jött létre...” (Honti 1997: 14) Ez a magyar *-nott*, *-nol*, *-ni* raghármas és obi-ugor megfelelői.

„13. A momentán *p* igeképzőt is ugor korinak szokták elismerni (Szinyei 1922: 11, 1927: 71; Zsirai 1937: 147; Décsy 1965: 170), pl. *állapodik*, *ülepedik*.

14. Ugor eredetűnek látszik a m. *bűnhődik*, *vénhedik* stb. *h* denominális igeképzője (Szinyei 1922: 116, 1927: 80; Zsirai 1937: 147; vö. még Szabó 1904: 38).

(...)

17. A m. *ő* névmásban egy *ŋ* képző enyészett el, és ugyanezen képző rejlik a megfelelő vogul és osztják névmásban (MSzFE 1978: 510). Nem lévén ez meg a többi rokon nyelvben, szintén az ugor vonások közé sorolom.

18. A m. *tetű* és obi-ugor megfelelői feltehetően ugor kori képzőt tartalmaznak (így MSzFE 1978: 631). Noha csak egy adatunkban jelentkezik e képző, mégsem lehet véletlen, hogy ugyanazon szóban ugyanazt a szuffixumot találjuk a három ugor megfelelő mindegyikében.

19. A m. *harkály* -*kály*, vogul megfelelőjének -*χej*, *khaj*, az osztják szó -*χaj* eleméről az MSzFE közli, hogy képző (1971: 267). Ez az osztjákban elég közönséges képző (l. Sauer 1967: 154 kk.), a vogulból is van rá adat (vö. Honti 1976: 109), ezért csábítónak tűnik a gondolat, hogy harkály szavunknak nemcsak a töve, hanem képzője is ugor kori, bár el kell ismerni, hogy egy adat sovány bizonyíték.

20. Az ugor nyelveket összekapcsolja a főnevekhez járuló birtokos személyjelek sorrendje is: $t\ddot{o} + P_x + C_x$, míg a névutókon $t\ddot{o} + C_x + P_x$ is lehet a sorrend; példák ez utóbbira: m. *utánam* (< *út*), vog *äm jörtläm* 'velem' (< *jort* 'társ'), osztj. *ma χošajem* 'hozzám' (< *χoš*, vö. *χat'*: *ejχat'jon* 'tizenegy' (MSzFE 1971: 304–5)) (Szinyei 1922: 102–3; Décsy 1965: 169; Hajdú 1973: 70–1; Gulya 1947a: 54; Seilenthal 1976: 4).

21. A kétféle ragozás esetleges uráli/finnugor eredetéről legfeljebb mint hipotézisről beszélhetünk, az azonban nem lehet véletlen, hogy mindhárom ugor nyelvben van tárgyias ragozás, és az e. sz. 3. sz. igealak ragja megfelelő személyes névmásból agglutinálódott. ..." (Honti 1997: 15–7)

A névutók egy része is ugor kori.

„23. Ismeretes, hogy mindhárom rokon nyelvben vannak igekötők. Ha ezek igekötői nem is ugor koriak, e kategória megléte azonban ugyancsak az egykori ugor egység mellett bizonyít..." (i. m. 17)

Ebben az összefoglalásban is többször található az egyes tételek nehezen bizonyíthatóságára való utalás. Az ugor alapnyelvvél foglalkozó kutatónak nem könnyű a helyzete, mert egy olyan rétegről kell megállapításokat tenni, amelyhez fogodzókat csak bajosan találni. Ez az a nyelvi réteg ugyanis, amely meghatározásához a finnugor alapnyelv már nem ad támpontot, a leánynyelvek viszont még nem rendelkeznek olyan korú, minőségű és mennyiségű írásos emlékekkel, amelyek egy fiatalabb szinkrón metszet felől közelítve bizonyíthatnák az állításokat. (Az uráli finnugor rekonstrukciók problematikájáról Hajdú 1992: 165–9).

A fentiekben azokat a tényeket ismertettem, melyeket ismerünk az ugor alapnyelv morfológiájáról. A következőkben azt tekintem át, hogy az ugorra általam rekonstruált elemek között melyekben fordul elő képző, vagy hol bukkanhatunk ennek nyomára.

A vizsgált anyag mintegy 800 lexémát tartalmaz. A korpusz homogén, mivel kiindulási alapul az UEW szolgált. Ennek az etimológiai szótárnak van önálló ugor része: mely a szótár írói által ugor korinak tartott rekonstrukciókat tartalmazza. Ezt a kb. 120 lexémát eredetileg jelentősebb változtatások nélkül vettem át, s egészítettem ki az uráli (PU), finnugor (PFU) rétegből rekonstruált formákkal. E munka közben, majd a korpusz elemzésekor, a különböző szempontú leírások eredményeképpen, valamint a szótár megjelenése után napvilágot látott tanulmányok ismeretében helyenként nem fogadom el az UEW PUG rekonstrukcióját, hanem azt az általam megfelelőbbnek vélttel helyettesítem. Erre nem hívom fel külön a figyelmet, de a megadott adat szerkezetéből következően a módosítások könnyen megtalálhatók. A teljes korpusz

tartalmazza tehát mindazon (PU, PFU) szócikkek ugor kori nyelvéllapotra jellemző alakjait, melyekben a három ugor nyelv közül legalább az egyikből származó biztos tag van: Ismereteim szerint az általam így módon összeállított anyag az egyetlen, mely az ugor alapnyelv jelenlegi tudásunknak megfelelő teljes lexémaállományát tartalmazza. Ez az korpusz terjedelmét tekintve is alkalmas lehet arra, hogy segítségével a PUG nyelvi rétegre érvényes megállapításokat tegyünk. A későbbiekben idézendő példák szerkezete a következő: a rekonstruált PUG alapalak után az UEW által közölt jelentés áll, változatlan formában, ezt annak az alapnyelvi rétegnek a jele követi, melyből a lexéma legrégebbi alakja származik (U = uráli, FU = finnugor vagy Ug. = ugor), majd egy lapszám, mely alapján a lexéma visszakereshető a szótárból.

Az ugor alapnyelvben a lexémákat a következő morfémaszerkezetek képviselték (a vízszintes vonal fölött a tőmorfémák, alatta pedig a képzett alakok szerkezete látható egy-egy példával):

V	<i>e</i> 'dieser, -e, -es'	CV	<i>kelki</i> 'wer'
VCV	<i>erz</i> 'groß, viel'	CVCV	<i>ňolz</i> 'lecken'
VCCV	<i>agtz</i> 'Horn'	CVCCV	<i>pikkz</i> 'Nabel'
VCVCV	<i>ađerz</i> 'Herr, Fürst'	CVCVCV	<i>kělzéz</i> 'Hirse'
VCCVCV	<i>aszłz</i> 'Schritt'	CVCCVCV	<i>kottzňz</i> 'Schwan'
VCV-CV	<i>olz-mz</i> 'Schlaf; Traum'	CV-CV	<i>nu-mz</i> 'das Obere...'
VCV-CCV	<i>anz-ppz</i> 'Schwiger Mutter'	CVCV-CV	<i>ňoma-lz</i> 'Hase'
VCCV-CV	<i>ejkz-rz</i> 'Zauberworte hersagen...'	CVCV-CCV	<i>tajz-ttz</i> 'verbegen...'
		CVCCV-CV	<i>pentz-lz</i> 'Deckel'
		CVCCV-CCV	<i>pškkz-ttz</i> 'Schwarz'

A tövekről megállapítható, hogy az általános nyíltszótagúság volt jellemző (vö. a dolgozat bevezető részében olvashatókkal). Ez később az obi-ugorra megváltozik, de a magyar a nyelvelmékes kor elején még viseli a tövéghangzókat.

A teljes korpuszra jellemző, hogy az ugor kori rekonstrukciókban a magánhangzók hangszíne nem határozható meg pontosan; az urálira, finnugorra feltehető alakokban még önálló hangszínnel rendelkező vokálisok is gyakran csak mint a legáltalánosabb fonémaosztály (ə) kerülnek a lexéma megfelelő helyére. Igaz ez a szótár által ugor korinak tartott szókészletre éppúgy, mint az általam rekonstruáltakra.

Mint a szerkezetekből látható, egymás mellett állhatott egy vokális és egy vagy két konzonáns. A példák közé nem vettem fel olyat, amely hármas mássalhangzó-kapcsolatot tartalmazna, bár a teljes anyagban három olyan alak is található, amelyben az intervokális CCC kapcsolat létének lehetősége felmerült:

ewkkz 'alte Frau; Großmutter' FU 76
jo(w)kkz 'Haufen, Menge' FU 103
ňanyčz '?harter Gaumen, ? Kieme(n)' U 311

Leggyakrabban a CV szekvencia fordul elő a rekonstrukciókban. Ezt igazolják a fenti morfémaszerkezetek és a korpusz vizsgálatok elvégzett, a gyakoriságra vonat-

kozó számítások eredményei is (vö. Oszkó megjelenés előtt). Intervokális helyzetben CC kapcsolat is számos esetben található. A mássalhangzó-kapcsolatok morfémakezdő pozícióban tiltottak voltak. Ez minden esetben igaz a tömorfémákra, de a toldalékmorfémák között vannak -CCV alakúak is. Tekintettel arra a fonológiai nézetre, miszerint egy, a szekvenciára felállított szabály minden szekvenciára vonatkozik, tehát esetünkben a tö- és toldalékmorfémákra egyaránt érvényes, magyarázatot kell találni arra, hogy miért kezdődhetett toldalék CC-vel, ha ez szó elején tiltott volt. A megoldást a szótagolásban találhatjuk meg. A szótag a fonológiai iskolák jelentős részében elfogadott nyelvépítő elem. Egy rekonstruált – jelen esetben a PUG. – nyelvről tett megállapítások mindig nehezen igazolhatók, s megmaradnak a hipotézis szintjén. Ezekben az esetekben a természetes nyelvek segítségével lehet verifikálni megállapításainkat, amennyiben a feltett jelenség megtalálható bennük. A nem-természetes nyelvek szótagszerkezetének leírására példa Bakró-Nagy Marianne dolgozata is, aki a szótagrekonstrukció kapcsán felmerülő problémákat is tárgyalja, s magyarázataihoz a természetes nyelvekből keres párhuzamokat (Bakró-Nagy 1999). A PU/PFU szótagszerkezetet vizsgálva a következő megállapítást teszi: „...a mássalhangzó-kapcsolatot mutató morfémaiban a szótaghatárt a két mássalhangzó közé helyezzük, az egyszerű intervokális mássalhangzót tartalmazókban pedig az első magánhangzó után. [...] a C₂ inkább szótagkezdő helyzetű.” (Bakró-Nagy 1999: 33).

Az ugor kori képzők CV, CCV alakúak, lehetnek egyszerűek vagy képzőbokok. Az alapnyelvi képzőkről a szakirodalom igen szűkszavúan nyilatkozik (vö. Hajdú 1981: 164–5; Bereczki 1996: 57). Rédei Károly is foglalkozik az alapnyelvi képzésekkel, az általa tárgyalt szóanyag a most elemzendőnek mintegy felét teszi ki, bár a lexémák számát tekintve ennél némileg kevesebbet vizsgál Wortbildung in der PU/PFU-Grundsprache című cikkében (Rédei 1975). A következő képzők fordulnak elő a teljes ugor anyagban (gyakoriságuk szerint csökkenő sorrendben): *-r3 > -m3 > -l3 > -k3 > -n3, > -t3, -ŋ3, -v3 > -tt3 > -s3 > -p3, -γ3, -pp3, -kt3*. A vastagon szedett morfémaik ígéhez járulhatnak, az összes többi csak névszóképzőként szerepel a vizsgált korpuszban.

A képzett alakok ebben a korban az összes lexéma 7,5%-át teszik, ez a szám Rédei (3%) és Hajdú (alig 1,5%) adatainál jóval nagyobb arányt mutat (Rédei 1975: 99; Hajdú 1981: 164).

A képzett szavak a következő változási csoportokba sorolhatók:

- a) A PU, PFU tö + képző szerkezet továbbél, esetleg a morfémaikat felépítő fonémák minősége alakul át, az ugor korra feltehető változások következtében
- aa)
1. *äm3-r3*- 'schöpfen' FU 25
 2. *viŋ3-r3* 'Maus' FU 500
 3. *jökk3-r3* 'Wurzel' Ug. 852
 4. *läŋ3-v3* 'eine Art Gefäß aus Birkenrinde' FU 65
 5. *nu-m3* 'das Obere; Himmel; Gott' U 308
 6. *kunt3-l3*- 'hören, horchen' Ug. 207 = *kunta-l3* 859
 7. *očt3-r3* 'Schößling, Gerte, Rute; Peitsche' Ug. 333, 877

8. *oʌʒ-mʒ* 'Schlaf; Traum' FU 335
9. *ońća-rʒ* 'Hauer, Hauzahn' FU 340
10. *piʋʒ-mʒ* 'Lippe' U 383
11. *pućʒ-rʒ* '(aus)drücken, (aus)pressen' FU 397
12. *pusnʒ / pusʒ-nʒ* 'Mehl' FU 408
13. *sije-lʒ* 'Igel; Erinaceus europaeus' FU 478
14. *sur(e)-mʒ* 'Tod' FU 489–90
15. *uʌʒ-mʒ* 'Schlafzelt, Mückenzelt' FU 541

Ebben a csoportban a korábbi alapnyelvi rétegekhez képest szerkezeti változások nem, csak fonológiaiak zajlottak le, mint pl. a $s > \vartheta$, $\acute{s} > s$. Ezek az uralisztikai munkákból jól ismert jelenségek, külön magyarázatot nem igényelnek (vö. Hajdú 1981, Bereczki 1996). Az UEW-ben δ -vel, ill. $\acute{\delta}$ -vel jelölt fonémát a legújabb kutatások eredményeit figyelembe véve λ -vel, ill. $\acute{\lambda}$ -vel jelölöm (a kérdésről bővebben Bakró-Nagy megjelenés előtt).

Két alak esetében a leánynyelvi adatok nem elegendőek ahhoz, hogy a finnugorra esetlegesen feltett formákat pontosabban meghatározzam: *sur(e)-mʒ*; *pusnʒ / pusʒ-nʒ*, ezek esetében kénytelen voltam továbbörökíteni az UEW-ben található kettősséget.

- ab) Ebbe a csoportba sorolom azokat az alakokat, amelyeket a szótár ugor részében tő + képző szerkezettel szerepelnek
1. *ala-ma (aʌʒ-mʒ)* 'Einlage im Schuh (aus Heu), Unterstreu' Ug. 831
 2. *äppʒ-rʒ-kʒ* '(Erd)beere' Ug. 836
 3. *ćukks-lʒ* 'küssen' Ug. 838
 4. *enks-rʒ* 'Zauberworte hersagen, schwören' Ug. 847
 5. *kupʒ-tʒ* 'ziehen, reißen' Ug. 859
 6. *kšćʒ-rʒ* 'bitter' Ug. 861
 7. *pents-lʒ* 'Deckel' Ug. 879
 8. *pškkʒ-ttʒ* 'schwarz' Ug. 882
 9. *tajʒ-ttʒ* 'verbergen → verheimlichen' Ug. 892
 10. *tāņʒ-tʒ* 'Pfeilköcher am Riemen' Ug. 894
 11. *tüʒʒ-tʒ / tüwʒ-tʒ* 'Feuer' Ug. 895

A *ćukks-lʒ* 'küssen' esetében a szótár vagyilagosan adta meg a képzőt, véleményem szerint mind a vogul mind pedig a magyar adatok alapján a suffixum léte bizonyosan feltehető már az ugor alapnyelvre is. Ebben a csoportban található egy képzőbokor (2.), és két alak esetében CCV szerkezetű a képző (8., 9.), mely mássalhangzókapcsolat ebben a két szóban ugyanaz a gemináta (*tt*).

- b) A PU, PFU bizonytalan vagy vagyilagosan megadott képző az ugoralapnyelvre bizonyosan feltehető
1. *anʒ-ppʒ* 'Schwiegermutter' FU 9
 2. *asʒ-lʒ* 'Schritt' U 19
 3. *ćʒʒe-rʒ* 'harter Schnee; abgeweidetes, fest getretenes Land im Winter' U 31

4. *ðor3-s3* 'Spanne' FU 448
5. *ðs3-l3* 'Eidechse' U 454
6. *ip3-ð3 / ip3-s3* 'Geschmack; Geruch' U 83
7. *kaj3-k3* 'Möwe; Larus' FU 117
8. *käme-n3* 'die flache Hand, die hohle Hand, Handteller' FU 137
9. *kul3-k3* 'Rabe' U 200
10. *kup3-n3* 'Fischblase' FU 212
11. *ñoma-l3* 'Hase' U 322
12. *poŋ3-ð3 / poɣ3-ð3* 'Busen' FU 395
13. *rep3-s3* 'Fuchs' FU 424
14. *tar3-ɣ3* 'Kranich' FU 513
15. *tíw3-n3* 'still, ruhig (>FW tief)' FU 525
16. *wíl3-m3* 'Knochenmark, Gehirn' FU 572

Az ide sorolt lexémák közül azok, amelyeknek mindhárom nyelvben van folytatója, biztosan ugor kori képzésről árulkodnak (1. [a magyar tag csak kérdőjellel szerepel], 4., 6., 9., 14., 16.). A 3., 5., 12., 15. alakok esetében obi-ugor leánynyelvi adatokat találunk (az 5. szónál kérdőjeles a vogul tag), a fennmaradó rekonstrukciókat pedig az ugor ágból csak egy nyelv adatai reprezentálják. Feltehető lenne, hogy ez utóbbi két alcsoporttal kapcsolatban esetleg az ugor után keletkezett toldalékokkal számoljunk. Tekintettel arra, hogy az általam is felvett képzőt vagy előzményét egy korábbi alapnyelvre megadta a szótár, és hangtani vagy jelentéstani szempontok nem mondanak ennek ellent, léte az ugorra is elfogadandó.

Érdeemes még külön szólni a *ip3-ð3 / ip3-s3*, a magyar *íz* előzményéről. Ebben a szóban ugyanis a magyar konzonáns szokatlan változás eredménye. Erről a tényről korábbi etimológiai szótáraink nem szólnak, csak az EWUng. említi meg (vö. TESz. 2: 250, EWUng. 632). A jelenség okának magyarázatához további vizsgálatok szükségesek.

- c) A PU, PFU tő az ugor korra képzővel bővül
1. *äl3-m3* 'heben, tragen' U 24
 2. *ðš + ŋ3* 'er, sie, es' FU 453
 3. *jänts-ŋ3* 'Sehne' U 92
 4. *kal3-p3* 'Netz' U 120
 5. *kuč3-ŋ3* 'Ameise' U 192
 6. *onte-r3* '(Brust-, Bauch-) Höhle' FU 338
 7. *tä-kt3-m3* 'Laus' FU 515

Ez a viszonylag kevés elemet tartalmazó csoport mindenképpen figyelmet érdemel. A rekonstrukciók nagyobbik része mindhárom leánynyelvből származó adatokon alapul, csupán a 6. esetében kérdőjeles, a 5.-ében pedig hiányzik a magyar tag. Mindössze háromféle képző járul a tövekhez, ezek egyike, az *-r3* már az uráli alapnyelvből ismert. Három esetben találkozunk a *-ŋ3* képzővel, mely máshol nem szerepel, azaz keletkezése az ugorra tehető, éppúgy mint a *-p3* szuffixumé. Igaz, ez utóbbi csak

egyetlen alakban bukkan fel, de tekintettel arra, hogy folytatója mindhárom leánynyelvben megvan, ugor kori léte bizonyosan feltehető.

- d) A PU, PFU képzett alakok a PUg-ra már agglutinálódott formaként tehetők fel, a korábbi képző már a tő szerves részét alkotja
1. *alstts-* 'anstüekeln, hinzufügen, passen' Ug. 831
 2. *älsmz* 'andere Seite' Ug. 836
 3. *änčz* 'Himbeere' FU 26
 4. *duŋls* 'eine Art Lilie (bzw. Zwiebel der Lilie); Liliun martagon' U 451
 5. *iŋz ~ iŋz* 'Gaumen; Zahnfleisch' FU 80
 6. *kimz, kümzj* 'das Äußere', mit Kassussuffixen : 'außen, draußen, aus, hinaus usw.' Ug. 857
 7. *kojms* 'Mann, Mensch' U 166
 8. *kojrz* 'Männchen' U 168
 9. *kščsz* 'bitter' Ug. 861
 10. *kšlčz* 'Hirse' Ug. 861
 11. *ňuksz* 'Zobel, Marder' FU 326
 12. *säyrsz / säkrz* 'Haar' Ug. 886
 13. *sšme* 'Herz' U 477

A csoportot alkotó lexémák szerkezetük, ill. eredetük szerint kétfélék lehetnek: 1) az ugor korra agglutinálódott képző elől a tővégi vokális kiesett, így mássalhangzókapcsolat jött létre, melyből a leánynyelvi adatok szabályosan magyarázhatók (3., 4., 5., 7., 8., 11., 12. [a vagylagosan feltett alakok közül csak az egyik képviseli ezt a csoportot]); 2) az agglutinációval keletkezett szóban három nyílt szótag követi egymást CVCVCV szerkezetet alkotva (1., 2., 9., 10., 12. [az egyik vagylagos alakkal]). Ilyen szekvencia a PU/PFU-ban nem fordul elő (Bakró-Nagy 1992: 15), az UEW ugor anyagában már igen: *šaraña* 'Gold; Kupfer' Ug. 843. A szótárban az általam 2) alcsoportnak nevezett alakoknál eredetileg vagylagos formát találunk, amikor is az utolsó szótag lehetséges képző voltát is feltüntetik. Véleményem szerint ez a kettősség indokolt, az egyes lexémák későbbi folytatói a hosszabb, harmadik szótagjukban már nem képzőt tartalmazó tömorféma mellett tanúskodnak. A *säyrsz / säkrz* esetében fel kell tenni mindkét alakot. *Szív* szavunk ugor kori alakjáról érdemes megjegyezni, hogy nemcsak egy képző agglutinálódása figyelhető meg benne, hanem az uráli alapalkhoz képest egy szótag kiesése is.

- e) A szótárban képzővel (is) megadott korábbi alak az ugorra csak képző nélküli formában tehető biztosan:
1. *šajz-kz* 'Schneeschuh; Schneeschuh od. Ski laufen' U 429
 2. *kiňz* 'Träne' U 159
 3. *orwz / orpž* 'Waise, verwaist; Witwe, verwitwet' FU 343

Az 1. szó esetében az UEW ugyan képzett alakot tesz fel rekonstrukciónak, de már a szócikk magyarázó részéből kiderül, hogy az ugor ágat egyedül képviselő vogul

tag csak a képző nélküli változatot igazolja. Ugyanezzel a magyarázattal találkozunk a 2. esetben, csak itt magyar tag szerepel. A 3. szóval kapcsolatban a szótár nem ad ilyen jellegű magyarázatot.

Jelen dolgozatban a tövek és képzők ugor korra feltehető változásainak bemutatásával és elemzésével igyekeztem az irodalomban eddig található képnél árnyaltabbat rajzolni, s remélem, ezzel sikerült mind az ugor alapnyelvi kutatások mind pedig a magyar nyelvtörténet számára néhány figyelemre érdemes megállapítást tennem.

IRODALOM

- Bakró-Nagy, Marianne 1992: *Proto-Phonotactics. Phonotactic Investigation of the PU and PFU Consonant System*, Wiesbaden, Harrasowitz Verlag.
- Bakró-Nagy Marianne 1999: Protoszótag. A finnugor alapnyelv szótagtípusai, in Kassai Ilona szerk.: *Szótagfogalom – szótagrealizációk*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Bakró-Nagy Marianne (megjelenés előtt): *Szekvenciaváltozások az obi-ugorban*.
- Bereczki Gábor 1996: *A magyar nyelv finnugor alapjai*, Budapest, Universitas.
- EWUng. = Benkő Loránd szerk. 1992–1998: *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Hajdú Péter 1981: *Az uráli nyelvészet alapkérdései*, Budapest.
- Hajdú Péter 1992: Rekonstrukció és az alapnyelv jellege, in *Rédei-Festschrift*, Wien–Budapest, 165–77.
- Honti László 1982: *Geschichte des obugrischen Vokalismus der ersten Silbe*, Budapest.
- Honti László 1997: *Az ugor alapnyelv kérdéséhez = Budapesti finnugor füzetek 7.*
- Oszkó Beatrix megjelenés előtt: *Az ugor alapnyelv fonotaktikai leírása*.
- Rédei Károly 1975: Wortbildung in der PU/PFU-Grundsprache, *NyK 77*, 93–102.
- TESz. = Benkő Loránd szerk.: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- TörtGramm = Benkő Loránd szerk. 1991: *A magyar nyelv történeti nyelvtana I, A korai ómagyar kor és előzményei*, Budapest, Akadémiai kiadó.
- UEW = Rédei Károly szerk. 1988–1991: *Uralisches etymologisches Wörterbuch 1–3*, Budapest, Akadémiai Kiadó; Wiesbaden, Otto Harrasowitz Verlag.